

JESUIT CENTRE FOR THEOLOGICAL REFLECTION
"Promoting Faith and Justice"
P.O.Box 37774
10101 Lusaka, Zambia

Tel: 260-1-290410
E-mail: jctr@jesuits.org.zm

fax: 260-1-290759
web: www.jctr.org.zm

01 February 2006

Lwa milumelisa kwanu kwa JCTR

Kozo ya Krete ibe ni mina.

Lutabezi ahulu ku milumela likutazo za karesima za silimo sa 2006. Kisepo yaluna yakuli lituto za keleke ye katoliki ze putezwi mwa likutazo ze lika natifaza likutazo ze lu kaba ni zona mwa nako ye ya karesima. Lu lemuha kuli ze lika matafazwa ni kufiwa butokwa ki bupilo bwa bueteleli bwa luna.

Kuzwelela kwa mañusa alu amuhezi mwa lilimo ze felile lunani zibo ya kuli likutazo ze likona kuitusiswa mwa keleke mane cwalo ni mwa mikopano ya tukwata twa balumeli, mwa likwata za babanca, mwa likwata za lituto mane cwalo ni mwa litapelo za kwa mukunda.

Mwa nako ye ya karesima nto ye tuna ku luna ba JCTR ki kumema balumeli kaufela kuli babe ni kalulo mwa mungendenge wo taha wo wa liketisa. Kisepo yaluna mane ni tapelo kuli liketisa libe hande mane li zamahe hande. Kezo ye ikona ku petahala feela mañi ni mañi hakanga kalulo mwa mungendenge wa naha wo ka ku nyakisisa luli batu bao babata kuyema mwa likopano ze shutana shutana mane ni ka kunga kalulo mwa kubota nako haikafita. Ha lunze lu eza cwalo luswanela ku beya kwa pata nyakalalo ya lilato la Mulimu lelituna leo ne libonisizwe mwa manyando, lifu mane ni zuho ya Jesu kanako ya paseka.

Lufitisa buitumelo ku Bo Fr. Smart Chinyanwa, S.S. (ba sikwata sa muhalalehi Salupisi) baba ina kwa Emmaus Spirituality Centre ili bao ba lukisize likutazo ze za nako ya karesima za silimo sa 2006.

Luna kwanu kwa JCTR lumilakaleza lithonolofazo ni litapelo mwa nako ye ya karesima. Luka tabela ahulu ku utwa maikuto amina ku amana ni likuzo ze. Maikuto amina kwa likutazo za kale ni kanako ye lika lutusa ku lukisa hande ze sa taha kwa mazazi a kwa pili.

Haiba mukaitakaleza kwa likutazo ze fa pampili mukona kulifumana ka kulumela e-mail kwa: jctr@jesuits.org.zm.

Lufitisa buitumelo kumina sha!

Simson Mwale
Bboloka Bubala Nchimunya, S.J.

Kubala kwa pili: Simuluho 9:8-15
Kubala kwa bubeli: 1 Pitrosi 3: 18-22
Evangelii: Mareka 1:12-15

NAKO IFITILE

Amuhupule muuna yaya kwa sipatela libaka lakuli ukatazwa ki libelenge. Ubilaela kuli na nwanga feela milyani ya mabote kono ni cwalo butuku habufeli. Cwale mualafi yo muhulu (Doctor) ufa maikuto akuli nako ifitile ya kuli muuna yo atatubiwe mwa mali kuli babone kapa lihakabe la butuku bwa malaria li teni mwa mubili. Mi muuna yo wa hana libaka lakuli ulumela kuli mali kinto ye halaleha mi ha swaneli ku kuitusiswa kulikela fateni lika. Muka nahana likamani ku amana ni muuna ya cwalo? Uhanile luli nako ya butokwa yana ka fumana tuso!

Kacenu ki sunda ya pili ya karesima mi ki nako ye inanga mazazi a mashumi amane (40). Ye kiyona nako ye luswanela kutiya mwa ku itima lico, ku lapela mane ni kutusa babotana. Ze kaufela lifiwa ku luna ka kuba nzila ya niti ya kubaka. Jesu mwa evangeli ya kacenu ubulela ku mina ni na kuli, *“Nako ifitile”*. Alu sapila cwana, kunani nako ye ñata ya kuli lubake mane ni ku amuhela makande amande. Kono, Karesima kinako ya butokwa yeo keleke kaufela ikopanya maata ayona hamoho ni litapelo kuli kube ni kubaka kwa niti.

Alukala cwana nako yehalaleha ya karesima Jesu wa lumema kuli lu zamaye ni yena mwa lihalaupa. Ku memwa kwa, kwa kona ku sabisa! Babañwi bakumina be sebaile kwa Bulozzi (Western Province) baziba hande kuli mwa lihalaupa mutu u inanga ona cwalo inge hasina lika zeo akona ku itusisa mwa bupilo. Ka niti luli, lihalaupa lihuweleza manyando, bu itingi, mane ni kuba mutu ya bunolo. Ki kabakalañi mutu mwa lifasi le uka bata ku pila mwa lihalaupa? Ki kabaka lañi mukona kuipanga kuli muine mwa manyando, mwa bu itingi mane cwalo ni kuba mutu ya bunolo?

Jesu u alaba puzo ye mwa evangeli ya kacenu: *“Nako ifitile mi mubuso wa Mulimu se uli fa ka ufi. Mubake ni ku lumela kwa makande amande”*. Ba ba inzi mwa lipisinisi, kamutala ba balekisa kwa misika, baka mibulelela kuli nako ki ya butokwa ka ku amana ni mileko mane ni mwa lika kaufela. Batu babañwi ni mashelēni kaufela atokwahala kukala pisinisi ba palezwi kakuli haba sika itusisa hande nako. Kaniti, nako mwendi ifitile, kono nako yañi? Jesu ulubulelela kuli, *“mubuso wa mulimu ufa kaufi. Mubake ni ku lumela kwa makande amande”*.

Kakukala, karesima ki nako yeo lu itukiseza ku nyakalala mwa lilato lelituna leo ne li iponahalize mwa manyando, lifu ni zuho ya Jesu Krete. Mi lu itukiseza cwani mukiti omutuna oswana sina o? Mubake ni ku amuhela makande amande”, Jesu wa lubulelela. Lu memiwa ku cinca mikwa ya luna ni ku kumalela ahulu kwa makande amande ili Jesu kasibili. Sina pulelo yemu ya sibemba yeli *“Ukwali nsoke, takwafile muntu”*, taluso nyana ki kuli litemuso za sileleza kwa mafu alukona ku to komela. Ka cwale ku butokwa ahulu ku mamela kelezozo ya yo muñwi. Nako ifitile yakuli lu itatube mwa mi pilelo ya luna ni bana bahobo luna kuli lu itame kwa kuhulisa liswanelo, kozo, lilato mane cwalo ni likute.

Luna batu ba naha ya Zambia nako ifitile hape ya kuketa ba eteleli baluna. Silimo se sa 2006, lu keta mueteleli wa naha, mantuna mwa ndu ya milao ni bayemeli ba lilalanda. Kwa swanela luli kuli sunda ye ya pili ya karesima Jesu a hupulise mina ni na kuli silimo se ni zeo kaufela likaezahala kimpoye zwa ku Mulimu mi ha liswaneli ku shandaulwa. Mi lwa ziba hande kuli lika ha li inzi hande miliko ibanga ye miñata. Miliko ye ikona ku ipeha mwa lika zeka ezahala silimo se mane kulutimisa lika zende ze taha mwa nzila ya luna kwa pili mwa liketisa la Zambia.

Nako ifitile ye luswanela ku keta baeteleli baba ka itombola ni kuba baeteleli ba niti ba naha ya luna. Kono bueteleli bobu cwalo bukona ku ezahala feela haiba luna kaufela baba iñolisize kuba baboti

luka eza nto yeswanela ka kubota nako ha ikafita. Bueteleli bwa buitomboli ni bwa niti bu kona ku tiswa feela ki niti ni buitomboli bwa luna. Kikaho, alukutela kwa mulaho kwa silimo sa 1978 lu bona pulelo ye nefilwe ki Mabishopu ba katolika ka ku amana ni liketisa yakuli: *“Lu kupa batu kaufela kuli ba itusise swanelo ya bona ya kubota ni ku bona kuli kinto yende ya ku eza ka kuba balumeli”*. Ka kueza cwalo ba ka eza sesiñwi kwa kutoma mubuso o kabelekela batu kaufela.

Kalinako zeñwi luna balumeli lunyakisisanga bale ba bainzi mwa mubuso, kakuli lulumela kuli lu eza cwalo ka kumamela pizo yaluna ya bupofita. Kono nako ha ifita ya yakuli lubotele belubata lwa tuhela kubota kakuli halu boni nto ye kuli ki swanelo ya luna balumeli. Lu eza sina muuna yale ye lu ambozi ka yena kwa makalelo ya bilaela za libelenge kono halati kuli hatatubiwe kwa lihakabe la malaria! Aku sika luka ku tatuba feela lisupo, luswanela kuya kwa mibisi ya butata. Liketisa ki nako yeñwi yeo luswanela ku itusisa. Ha luboteleni batu baba ka zwiseza pili naha ya luna, baba ka lwanisa liswanelo ni kozo ya musali kaufela, muuna ni mwana. Ki tapelo yaluna ya kuli lu ka itusisa luli nako ye, inge luhupula kuli *“Nako ifitile!”*

Lipuzo za Ku inyakisisa ni kuikabela mwa tukwata twa balumeli (Sccs)

- Ki likamani lika ze bonahala ze ni ka eza mwa nako ye ya karesima – Kamutala. Kuitima lico, kulapela ni ku tusa babotana?
- Kana na lata kutaha ni ku to eza se siñwi kwa liketisa, kabakalañi mi ki kabakalañi haiba hanilati?
- Ki lisupo mani zende zeo ni swanela kubona ku bao baba bata kuba baeteleli mwa liketisa lelitaha?

Papali

Mube ni muuna ya sindeketwa ki mulikani kapa musalahae baba yo pota kwa kapatela nyana (clinic). Kwa kapatela koo muuna uyo bilaela za libelenge, toho, ku ikutwa kukula, ku utwa buloko mane ni butuku mwa masapo. Ba alafi habesweli ku mutatuba cwalo babulela kuli muuna yo uswanela kutatubiwa lihakabe la malaria mwa Litatubelo (laboratory). Muuna wa hana ni kuzwa mwa kapatela.

Litapelo za balumeli

- Mulena, ulutuse kuli lukone kubona liswanelo za bana bahabo luna. *Mulena, ulu utwe! Mulena ulu utwe kamusa wa hao!*
- Mulena, lu lapela kuli ulufe moya oka lutusa kuli lu itame sinca ku lwanela liswanelo, kozo, lilato ni likute mwa likwata za luna. *Mulena, ulu utwe! Mulena ulu utwe kamusa wa hao!*
- Mulena, halukala cwana nako ye ya karesima, lu lapela kuli lu amuhele pizo ya hao ya kubaka kuli lu kone ku kumalela kwa makande amande. *Mulena, ulu utwe! Mulena ulu utwe kamusa wa hao!*

SUNDA YA BUBELI YA KARESIMA – SILIMO SA B

12 MARCH, 2006.

Kubala kwa pili: Simuluho 22:1-2. 9-13. 15-18

Kubala kwa bubeli: Baroma 8:31-34

Evangelii: Mareka 9:2-10

KI KO KUNDE KU BA KWANU

Ba apositola ba balalu mwa evangeli ya kacenu, ili bo Joani, Pitrosi no Jakobo, ba makalisizwe ki kanya ya petuho ya Jesu fa pil'abona. Mi Pitrosi, ka kuyemela ba apositola babañwi ali, "Mulena! ki bunde bobutun'ahulu kuba kwanu, alu yaheni minganda ye milalu." Butungi bwa taba ye ki kuli, Pitrosi nafa maikutw'a kuli petuho ya Kreste hamoho cwalo ni kanya ni bunde bwa yona likone ku ba cwalo ka nako yetelele. Kana taba ye i utwahala kuba ye lutwahezi nji? Ki baba kai ku luna baba tabela ku bisa mukiti wa bona wa linyalo, wa kuba mupatiri kapa wa ku kena mwa sikwata sa bu-sister kamba bu-brother butelele? Aku komokisi aku bulezwi kuli, "bumaswe feela bwa zende ki kuli litahanga kwa mafelelezo."

Kono Jesu uziba ka kutala kuli kanya ya petuho ya hae ika zibahala mwa butungi bwa yona haiba uta sepahala kwa nzila ye shetumuka kwa malundu ni ku kambama kwa kalvari. Niha naikola kanya ya lilundu la Tabor, Jesu na sika yumba musebezi wa hae, ili puluso ya sicaba kamukana. Zibo ye nei mutusize kuina mwa nzila ya musipili wa hae. Kamukw' oswana, Abrahamama ni musal'a hae Sara neili macembele hane ba pepile mwan'a bona Isaka. Kwa mafelelezo, sepiso ya kuba ni bana babañata yeo Mulimu na sepisize Abrahamama ya talelezwa. Ye neili taba yende luli mi ba linayalo la kale le, ili bo Abrahamama ni Sara, ne balukela ku bulela kuli "ki bunde bobutun'a hulu kuba kwanu."

Kono Mulimu ataha kuto eza Abrahamama sifoyoyo mwa sibaka se sinde se. Mi ki kalibaka la kuli na itumelezi ku nyanganyiswa ki Mulimu, Abrahamama kacenu le habizwa kuli ki ndat'a luna mwa tumelo. Bupilo bwa luna bwa sikreste ki musipili. Bakreste ba niti kamukana ba inzi mwa musipili wa ku atula ka tuso ya Moya O Kenile, zeo mulimu aba bizelize ku zona. Kamukw' oswana, Karesima ki nako yeo lumemiwa kuli luzamaye ni Kreste, kuzwa mwa libaka za luna zende ni kuya ku babañwi.

Manzwi a ki a butokw' ahulu ku luna mwa Zambia sihulu mwa silimo se a luba ni liketisa. Kasamulaho aku busa fa lilimo ze keta lizoho, baeteleli ba luna babañwi baka swana ba ikutwa kuli "ki bunde bobutun' ahulu kuba kwanu." Kwa bonahala kuli bazamaisi babamu ki kale ba twahela ahulu Liofisi za bona ni munati ofumaneha mwa teñi kuli mane aba koni kunahana za kuli basiye Liofisi ze ni kuto ba batu feela kasamulaho a silimo se sa liketisa. Moya oswana ukona ku eza baeteleli ba luna ku ba batu ba sabo kuli mane ba kona kueza sika sifi kamba sifi kuli ba kumalele mwa Liofisi za bona. Kana alu bulelangi kuli batu baba sina sepo ba kona ku eza lika ze sa sepisi?

Kana ba zamaisi ba luna mwa naha, ka kulata naha ya luna ya Zambia, banani ni bundume ni tumelo ya ku latelela mutala wa Abrahamama, ndat'a luna mwa tumelo ni ku eza sitabelo libaka za bona zende ni ku ipatalaza mwa silimo se sa liketisa? Cwale luna bo baba inzi mwa likopano ze lwanisana (opposition political parties) ni kopano ye busa naha yaluna? Kuluna babañwi, kuba ni siemba mwa kopano ya mubuso (political party) kunani ni butokw'a hulu kufita kuba mwana wa mwa Zambia. Mabemba banani ni lishitanguti lelili "*Sunga umukoshi ubulungu tabwayafya.*" Pulelo ye ikona kutolokwa kuli: babalela mulala, milelu ya kona kuyoliswa ka bunolo. Tuto ye iputezi mwa pulelo mo ki kuli haiba uketa mwahala kubuluka mulala kapa milelu, ukete mulala kakuli milelu ya kona ku yoliswa. Haiba lunani ni ku keta mwahala kuba ni siemba mwa kopano ya mubuso (political party) kapa naha ya Zambia, alu keteni naha ya zambia. Haiba lunani ni ku keta kuyemela muzamaisi ali muñwi kapa Zambia, alu keteni Zambia.

Alu lapeleni kuli luna bana ba Zambia, alukaya kwa liketisa silimo se, lu lumele ku babalela milala ya luna, ili naha ya luna ya Zambia, kufita milelu yaluna ya mifutafuta. Alu kupeni Moya O Kenile kuli alufe mazebe aku kona ku utwisisa linzwi la mulena ya kokotezwi fa sifapahano ali lumema kuli lu

ikokobeze, ku lu zusa mununa wa mwa libaka ze pahami ili kuli luto zamaya ni yena mwa musipili wa kuya kwa Kalvari, ni kuikola kanya ya zuho ya hae kwa bafu. Tapelo ya luna ibe kuli “ee mulena ki ko kunde kuli lube kwanu kono mulena ulufe tumelo ya kuli lukone ku zamaya.”

Lipuzo za Ku inyakisisa ni kuikabela mwa tukwata twa balumeli (Scs)

- Ka kuba mueteleli, mwa katengo ka bakreste, mwa silalanda sesi mwa tamahiso ya Counselor kapa silalanda sa muyemeli wa naha mwandu ya milao, kana na lakaza kufa batu babañwi situlo saka?
- Ki lifi lika ze ni inga kuli kiza butokwa luli mwa bupilo bwaka, haiba ni keta mwahala Lubasi lwaka ni zaka feela kapa mwahala sikwata sa mubuso ni litakazo za naha?
- Kana ni kile naipumana mwa lika ze tata kapa nibatanga kuli nako kaufela nifumanehe mwa linako zende.

Papali

Mube ni mabasi amabeli. Ba Lubasi lwa pili babe babapila hande, babafumana likalafo zende, babaca hande zazi ni zazi, mi banana babe baba kena likolo. Balubasi lwa bubeli babe babotana kuli mane ni banana ba palelwa kuya kwa sikolo ni kunwa mezi amande mane ni ku lobalanga ni tala. Mwanana wa mwa Lubasi lo lufumile ulika ku ambola kaza manyando aba Lubasi lwa sibotana kwa bashemi ba hae, kono bona aba isezi kwa teni ngana kwa manyando ababañwi.

Litapelo za balumeli

- Mulena, ulufe maata a kueza musebezi wa luna wa sikreste ili wa ku pulusa lifasi kamukana. *Mulena ulu utwe! Mulena ulu utwe kamusa wa hao.*
- Mulena, petuho ya hao nei tisize tabo kwa ba apositola. Lukupa kuli ni luna lu kone kufa tabo yeo mwa tutengo twa luna. *Mulena ulu utwe! Mulena ulu utwe kamusa wa hao.*
- Mulena, alu zamaya ni wena mwa musipili wa kuya kwa kalvari, lu kupa kuli lu alabe pizo ya ku yo ikola mwa kanya ya zuho ya hao kwa bafu. *Mulena ulu utwe! Mulena ulu utwe kamusa wa hao.*

SUNDA YA BULALU YA KARESIMA – SILIMO SA B

19 MARCH, 2006.

Kubala kwa pili: Mututo 20: 1-17
Kubala kwa bubeli: 1 Bakorinte 1:22-25
Evangeli: Joani 2:13-25

MULIMU, LILATO LAKA KA NDU YA HAO LA NI CISA MWA PILU SINA MULILO

Mwa hala Majuda, Tempele ne li sibaka se si kenile. Ne isa bafi fela sibaka sa litapelo ni litabelo, kono hape ne ibonisa kuli mulimu luli u teñi mwa hala bona ka moya. Ku Mujuda, Tempele ha iyemi cwalo, Mulimu u teni mwa hala bona. Muyaho wa Tempele no tilo ba ona sisupo sa kuli Mulimu na sika lisela batu ba hae, ni hane bali mwa libi ni mwa bufokoli bwa bona. Hakulicwalo, Tempele ne inani sibaka se si butokwa hahulu kuya ka sizo sa Majuda. Kikabakaleo Jesu ha na filikani ha fumana batu ba itusisa Tempele ku leka ni ku lekisa lika za bona, ku fita kuli ba itusise yona kwa milapelo.

Sina mo lu bonela mwa Evangeli ya luna ya kacenu, kezo ya Jesu ya ku kenisa Tempele ka ku leleka bao kaufela ba ne ba lekisa ni kuleka mwa teni, ki kezo ya bupolofita. Jesu na utwisizwe pilu butuku ha bona kuli muyaho o munde u itusiswa ka ma fosisa. Kabakaleo ka bunyemi, u eza sika se si ka mu tiseza butata. U lelaka bao kaufela bene ba cicha mali ni ba ne balekisa mwa Tempele. Se sa tisa bunyemi mwa hala bona, mi ba kalisa kuba ni mulelo wa ku mu zusa mwa lifasi. Kono kini se ne si file Jesu bundume bwa ku eza kezo yeo mutu wa boi ha sa koni ku eza.

“ Mulimu, lilato laka ka ndu ya hao la ni cisa mwa pilu sina mulilo”, Ki manzwi a mwa Testamenti ya kale a na tile mwa minahano ya balutiwa ba Jesu kasamulaho a ku bona Jesu a eza ze cwalo. Kiyo ya na ni ciseho ya ku bonisa niti, litikanyo za batu , ni ku likanelela, ni ku ba ni likezo ze lukile, mane u itukiselize ku sikulula baeteleli ba za Mulimu ka nako yeo, kuli a zuseze pili bunde bwa lika ze. Kiyo ya itukiselize ku shwela milelo ye minde. Mwa Sinyanja kuna ni pulelo ye li, “*walila nvula, walila matope*” (Ha i lila pula, ku lila cwalo ni sileze). Kona kuli, Kuba mu kreste ku talusa ku amuhela butata bo butaha kwa pili bo batu bakatisa mane ni ku itukiseza ku amuhela lifu. Lu hupule manzwi a mutu ya tumile hahulu, yena mwana Africa kono hape ki wa America, yo ya na lwanela liswanelo za batu , yena Martin Luther King, Junior, a kuli, “Yo ya sika fumana kale sika sa ka shwela, ha sika kala kale koku pila!” Kana , wena ni na, lu fumani kale sika se lu ka shwela?

Mwa silimo se sa liketisa mwa Zambia, lika ze ñata lituha li ezahala. Ka kufa mutala, bao ba ba ka yema sina baeteleli ba likopano, ba ka taha ku luna ni li sepiso zende ka mo ba hupulela ku ezeza ha ba ka ba mwa mubuso. Se ki sika se sinde hape si butokwa kakuli si lufa sibaka sa ku teleza kwa baeteleli ba luna ka seo ba kona ku lu ezeza ha ba ka ketiwa. Kono, ha lu talima ka ze ezahalile kale kwa mulaho, lwa ziba kaufela luna kuli ba bañwi ku bao baba yema mwa liketisa, ba matelanga ku sinya ba bañwi mabizo ni ku tapakana bumaswe ka nako ye ya kuipapata. Se ki sika se si iponahaza patalaza kuli kunani ku itusisa sika se sinde – kona kuipapata – ili kuli yena abe ya kenile – kuwina koku cwalo ha ku si ka luka.

Jesu ka lizazi la kacenu, u bata baana ni basali baba kutekeha, ba ba ipile ni ku itukiseza ku ezeza hande ba bañwi, baba na ni bundume, baba na ni bu tundameni mi ba itukiselize ku sikulula lika ze maswe, ni haili kuli za kona ku ba tiseza kozi. Mikwa ye cwalo ya kona ku lu tusa ha lu nze lu tatuba bao baba ka yema mwa liketisa. Kaniti, ba ka ipea sina maemo a ku atula lika, kuli bawise baeteleli baba ipa mununa ka ku itusisa manzwi a mande a matapa. Ka mukwa o cwalo, lu ta kenisa Tempele ye zamaisa liketisa mane ni ku kenisa kuipapata cwalo. Ka nako ye ya liketisa, sikaba sika se si lu tusize ha luka ikupulisa manzwi a butali a Ma-bishopu ba Katolika pili ha lu si kaya kale mwa liketisa ze ne ezahalile mwa silimo sa 1996. “*Ki kaho lu susueza ba kreste kaufela ku bona kuli likopano li bulela ka za lika ze ama bupilo bwa batu, ze swana sina kubelekela ba botana, lika ze ama sicaba,*

milelo ya njimo, ni ku kutisa bupilo bwa naha fo kunde, ka nako ye ya kuipapata. Bao baba ipapata ka lika za liseli – batu baba isa lipilu za bona kwa ku lwaha baba kanganisana ni bona, ha ba zwisezi pili liketisa za kozo, mi ha ba swaneli ku ketiwa”.

Hape ka kufitisa, ndu yeñwi ye swanela ku keniswa mwa silimo se sa liketisa, ki ndu ya milao. Lwa ziba kaufela luna kuli siмба se sa mubuso si butokwa ahulu kwa ku zwiseza pili milao ya democracy ni mubuso o munde. Liketisa ki nako ya ku fiela ndu ya luna, haiba seo sa tokwahala. Cwale, lwa kona ku ipuza lipuzo ze swana sina ze: Kana baeteleli bene luketile mwa lilimo ze ketalizoho ze felile, ba etelezi cwañi? Kana ne ba yemezi batu bene baba lumile mwa ndu ya milao luli ni mwa niti? Kana ba lu potezi mwa lilanda za luna? Lipuzo ze ki zona ze lu tusa ha lu tatuba bao baba itakaleza ku yema mwa liketisa. Liketisa zi lu fa nako ya ku hupulisa bao baba bata kuba baeteleli mwa naha kuli bakaba ni mulatu ka likezo ni likatulo za bona ha ne ba sa li baeteleli, nihaike kuli ikaba mueteleli wa naha, kapa muyemeli wa mwa ndu ya milao, kapa muyemeli wa silalanda.

Paseka ituha ifita – Ku siezi feela lisunda zene. Halu zweleni pili kulapela kuli nako ye ye lu fumana gracia yona ya Karesima, ikaba nako ya ku lemuhа ze swanela ku keniswa ku mañi ni mañi wa luna ni mwa naha kaufela. Lu lapele kuli yona ciseho yene isize Jesu fa sifapano mane ni ku fita, ikone ku taza lipilu za luna mane ni ku lu konisa ku bata niti ni kulikanelela kwa batu mwa liketisa za silimo se, nihaike kuli za kona ku lu tiseza lifu. Mane lu eze kuli manzwi a abe a luna a li: *“Mulimu, lilato laka ka ndu ya hao la ni cisa mwa pilu sina mulilo”.*

Lipuzo za Ku inyakisisa ni kuikabela mwa tukwata twa balumeli (Sccs)

- Kana, kunani sika se ni itukiselize ku shwela sina mukreste mwa bupilo bwa ka?
- Kana, bao bane ba busa mwa lifasi la luna kwa lilimo ze fitile ze ketalizoho, ba busize cwañi?
- Kana, ni na ni likute ni sabo kwa ndu ya milapelo?

PAPALI

Mube ni batu ba babeli baba itakaleza ku yema sina baeteleli (Ka kufa sisupo., Mueteleli wa Keleke ni Mueteleli wa silalanda). Wa pili u itusisa nako ya kuipapata ku bulela ze maswe, ku lua batu ka masheleñi, ku itususa matapa ni ku kananisa butu baba yema ni yena, mi ha buleli ni sesikana ka lika ze ama bupilo bwa batu. Wa bubeli yena u itusisa nako ya kuipapata ku bulela ka za zwelopili ye ama bupilo bwa batu mwa silalanda sa hae.

Litapelo za balumeli

- Mulena, lwa lapela kuli u lu fe moya wa ku batisisa niti ni kulikanelela kwa batu mwa liketisa za silimo se, nihaike kuli za kona kulu tiseza lifu. *Mulena u lu utwe! Mulena u lu utwe kamusa wa hao!*
- Mulena, lwa itapelela isali luna kuli lu kone kulemuha ze swanela ku keniswa mwa bupilo bwa mañi ni mañi ni mwa naha kaufela. *Mulena u lu utwe! Mulena u lu utwe kamusa wa hao!*
- Mulena, lwa lapelela baeteleli ba luna kuli ba itusise hande nako ye ya kuipapata kuli ba bulele lika ze ama bupilo bwa sicaba. *Mulena u lu utwe! Mulena u lu utwe kamusa wa hao!*

Kubala kwa pili: 2 Litaba 36:14-16. 19-23
Kubala kwa bubeli: Baefese 2:4-10
Evangelii: Joani 3:14-21

LISELI LITILE MWA LIFASI

Kaufela luna lwa ziba butokwa bwa liseli. Akusina liseli, alu boni bunde bobu lupotolohile. Kwa neku isili, liseli li lutusa ku bona ze lukile ku ze si ka lika, bunde kwa bu maswe. Mwa nzila ye, liseli li lu eza kuli lu kete ka zibo. Liseli li lu tusa kuli lu atule lika ka zibo. Mwa ngambolo ya hae ni Nicodemasi ye lu utwile mwa Evangelii ya kacenu, Jesu uitikanyeza ni liseli. Jesu ki liseli lelitile mwa lifasi mo. U swana sina munzi o yahilwe fa lilundi, sina ka tangu ka ma Nyanja aka talusa kuli, *“munzi ukakhala papiri subisika,”* (akukonahali ku pata munzi o yahilwe fa lilundu). Ka bumai, Jesu ulubulelela kuli: “batu bai ponahalize kuli ba tabela lififi kufita liseli.” Haiba liseli li na ni butokwa ahulu mwa bupilo bwa luna kaufela, kiñi sesi ka eza kuli mutu atabele lififi?

Mwa lapa leliñwi, bashemi ba baana ne ba bizize mukopano ni mwanaa bona wa mushimani wa lilimo ze lishumi ka ze peli (12). Mukopano wo no saezahalangi kamita ne unani feela ni sika silisiñwi fa mukoloko wa lingambolo za mukopano wo, kuluka mwa lapa! “Mwanaka,” bashemi ba baana ba bulelela, “auka talimela mo lui kabelezi misebezi ya mwa lapa mo, auboni kuli wena ni na alu sika eza hande ku bo maho ni likaizeli za hao ze peli kakuli ki bona baba ezanga misebezi ye miñata ya mwalapa.” Mwana wa mushimani a alaba asikaikupula, ali “ni itumezi kwa ku ni buza, bondate, kono naziba kaniti kuli mwa lapa mo kulukile.” Basika lyanganiswa ki kalabo ya mwana, bo ndatahe baekeza bali; “ki hande, alu bale lika kaufela ze ezahalanga mwa lapa kazazi ni zazi kuli lubone mo lu ikabelelanga zona. Alu zuha kakusasa, lapa la fiyeliwa, mukushuko wa lukisiwa, kuzwa fo mikeke kaufela ya tapisiwa. kimañi yaeza lika kaufela ze?” “Boma ni likaizeli zaka ze peli,” kona yene ili kalabo ya mushimani. “Cwale aukuta kwandu kuzwa kwa sikolo, ufumananga lico inge li lukisizwe kale nji? Alufeza kuca, mikeke yatapisiwa mi buitukiso bwa mulalelo bwa kala. Mezi a kiwa, ni likota cwalo. Kuzwa fo he mulalelo walukisiwa, wena ni na lwa biziwa kwa tafule mi kuzwa fo mikeke ya tapisiwa. Ki mañi ya ezanga lika ze kaufela? “Ki boma ni likaizeli zaka ze peli,” mushimani a alaba.” Mwanaka, ni sa buza hape, au hupuli kuli alu ezi lika ka swanelo ku amana ni maho ni likaizeli za hao ze peli ka mo luikabela misebezi ya mwalapa mo? Hanyinyani hanyinyani, mushimani a alaba ali, “ni boni ka niti kuli alu ikabeli misebezi ka swanelo ni bona. Kono tate, musike mwa ba bulelela.”

Kona butata bwa liseli. Kapa kwa neku isili, kona butata boba banga ni bona batu ba bañwi ka liseli. Ba saba kuitoboha (kuambuka) kwa lika zeñwi ze ba eza aba ina mwa lififi! Bao baba yemi kuli ba fumane se siñwi ku bao baba sina zibo bakalwanela feela ku ekeza sibaka se. Kulumela kuli Jesu a tahe mwa lipilu za luna kutalusa kuba ni bundume bwa ku itemuna isali luna ka mo lu inezi. Ku lumela Jesu yena ya li liseli mwa bupilo bwa luna kutalusa kuli lu mufe sibaka ha inzi ni luna anze abatisisa mwa mioya yaluna kuli alu susueze kuambuka kwa lika ze lubeile mwatañi maata aluna ze sa zamaeleli ni pizo ya luna ya bu Kreste.

Luna ba mwa naha ya Zambia halunze luitukiseza liketisa za naha ya luna, kaufela luna ka bu Kreste bwa luna mane ni ka kuba batu ba mwa naha ya Zambia, luna ni musebezi wa ku ipulelela ka ze ezahala mwa naha ya luna. Ka ku belekisa liseli la Kriste hamoho ni ze iluta keleke ya luna ye katoliki kuamana ni za bwiino bwa luna ni ba bañwi, lu nani ku bona kuli lwa kupa kutwisiso kuamana ni mo uswanezi ku belekela mubuso. Ki kaho a lu ka ziba mwa ku ketela batu bao baba ka lubelekela sina baeteleli ba naha ya luna ya Zambia.

Hukuna yo muñwi kuluna ya swanezi kuba sina mulumbi wa papali ya mbola ya buhela feela kwahule kono lu swanezi kuba sina balahi baniti ba ba sweli musebezi wa lingambolo za naha. Silimo se, lukete ku hapa ni ku amuhela liseli mwa lifasi. Liketisa za unomwaha lisika ezahala kale, luswalise

musebezi mwa malapa aluna ni mwa tukwata twa luna ili wa ku ikabela liseli la evangeli ni lituto za keleke kuama za mubuso ni ku pila ka kaswanelo.

Neku yeñwi ye butokwa hahulu alunze luzibisa batu ba naha ya Zambia ka ze buleliwa ki ba likopano za mubuso wa naha mwa mitende. Ka linako zeñwi halu teleza kwa wailesi ya muso ni mazimumwangala, mutu ukona ku hupula kuli kopano ye busa inani kangisano mwahala yona! Kono babeleki ba ba bihi ba makande banani tukelo ya ku zibisa sicaba ka za litaba ze ama naha ka mukwa o bonisa lika ka mo li inezi kwa ma neku kaufela.

Mwa liñolo labona liketisa za mwa 2001 lisika ezahala kale, ma bishopu ba keleke ye katoliki ba lu bululelezi kuli: "lu kupa bao ba tukwata twa makande kuli ba beleke ka tabo musebezi wa bona omutuna waku zibisa ni ku luta sicaba sa batu ba Zambia ka nako ya liketisa mi ba susueze lingambolo za litaba za naha ka butali. Baswanezi kueza ze katokomelo ni kubona kuli ba lukisa hande ha ba bulela kapa kuñola ka za likopano ze kanganisana ni mubuso wa naha. Lu sepa kuli tu kwata twa makande tu katisa lika za butokwa kwa lingambolo za naha. Sihulu, lu kupa bañoli ba makande ba muso, wailesi ni mazimu mwangala ya muso kuli babe ni kuluka kwa likopano ze kangisana ni mubuso ha ba lu zibisa ka ze ezahala mwa hala likopano ze.

Paseka ai sutelela, mwa li Sunda ze talu (3), lu lapele kuli lu ka keta ku zamaya mwa liseli la zibo ni niti, isiñi mwa lififi la ku tokwa zibo ni ku ba ni sabo. Lu lapela kuli liseli la Kriste li lu munyehela hahulu mwa bupilo bwa luna ma Krete kaufela kuli lififi leli seli ku isiwa fa pata ki bao baba nani sabo ba tuhele mikwa ye maswe mi ba hapiwe ki liseli. Mane kona taluso ya Paseka kaufela, lumonyi lwa kakusasa la sunda ye hapa lififi la lizazi la kushwa kwa Jesu ili yona La butanu leli halaleha (Good Friday)! Ka niti, "*liseli litile mwa lifasi.*"

Lipuzo za Ku inyakisisa ni kuikabela mwa tukwata twa balumeli (Sccs)

- Kana, na i etelela ka ku ziba ka za liketisa ze taha ni misebezi ya muso?
- Kana, ni itukiselize kuyemela niti ka tifo ifi kapa ifi?
- Kana na lumela ku amuhela Jesu Kriste mwa bupilo bwaka sina liseli leli tile mwa lifasi mo ni kuli ni ka zibahaza cwani liseli le ku babañwi?

Papali

Kube ni lubasi lwa batu babaketalizoho (5). Mwalubasi lo, bashemi ba basali ni bana babasizani bababeli ba ezange misebezi ya mwa lapa kaufela. Kuzwa fo, lizazi le liñwi bashemi babaana babe ni mukopano ni mwan'a bona wa mushimani kuamana ni za kutusa kwa misebezi ya mwa lapa. -kulukisa lico, kutapisa mikeke, kufiyela. Mwana wa mushimani alemuhe kuli uswanezi kutusa kwa misebezi ya mwa lapa, yeo "kamita" ibulukezwi basali.

Litapelo za balumeli

- Mulena, lu lapela kuli lu kete ku zamaya mwa liseli la zibo ni niti isiñi mwa la kutokwa zibo ni kuba ni sabo. *Mulena ulu utwe! Mulena ulu utwe kamusa wa hao!*
- Mulena, lu lapela kuli liseli la Kriste li lu munyehela ahulu kufita mwa bupilo bwa luna ma Krete. *Mulena ulu utwe! Mulena ulu utwe kamusa wa hao!*
- Mulena, utonolofaze mabasi aluna mwanakoni ye ya Ligrasiya. *Mulena ulu utwe! Mulena ulu utwe kamusa wa hao!*

SUNDA YA BUKETALIZOHO YA KARESIMA - SILIMO SA B 02 APRIL 2006

Kubala Kwa Pili: Jeremia 31:31-34
Kubala kwa Bubeli: Maheberu 5:7-9
Evangelii: Joani 12:20-33

BONA, NI EZA BULIKANI BO BUNCA

Mwa kubala kwa pili kwa kacenu, mupolofita Jeremia u itatulusa ili yena kuli ki mutu wa lifapahani. Mupolofita na lumilwe ku to zibisa Linzwi la Muña Bupilo kwa batu ba ba palezwi ku sephala mwa bulikani. Wo a ki musebezi wa kuli mañi ni mañi a kumbwele. Hañata mupolofita Jeremia na nani ku zibisa kaza sinyeho ya sicaba. Sina kamita, batu ne ba shutanisa temuso ya sinyeho ku mulumiwa (Jeremia) mi ba mu eza ka mo ne ba konela kaufela. Luli, Jeremia hañata na haniwa, na lwahakiwa mane ni ku beiwa mwa tolongo.

Ni hakulicwalo, Jeremia ka maata a hae u taluhanya makalelo a bunca ku zwa mwa sinyeho. Jeremia ni hana inzi mwa ñalelwa a lumela kuli Muña Bupilo wa ncafaza lika kamukana. Ye ki taba ya niti kuli Muña Bupilo ha tuheleli batu ba hae ku pila mwa bumaswe. Ni haike kuli bulikani butamahana ki batu ba babeli, ku sa sephala kwa mutu ali muñwi ha ku talusi kuli ni yo muñwi ha sephali. Ni haike kuli batu ba palezwi kupila ka litamahano za bulikani bwa pili, Mulimu yena u itukiselize hape ku itama bulikani bo bunca.

Mukwa wo utisa tabo ni tibeledo ya lika zende. Luna kaufela lwa ziba hande mo lupalelezwi kupila ka lisepiso zene lu itamile kwa linako za kwa mulaho ze felile. Mi ha lu tokwi mupolofita kuto lupolofitela ka ku palelwa kwa luna kakuli lu itatubile kale isali luna - ka lisepiso za kolobezo, linyalo, bupatiri ni busisita, mane ni lisepiso za lipisinisi. Se luswanela ku utwa kise: "*Bona, Ni eza bulikani bo bunca.*" Kuya ka manzwi a mañwi, Mulimu u kala ku eza lika bunca mi ki nto ye ama luna ku kena mwa bulikani bo bunca ni Mulimu. Ka niti, Mulimu wa lu mema kuli lu itame bulikani bo bunca ni yena kuli lupile sinca. Ma Bemba ba nani pulelo ye twi "*Apatebeta Lesa, tapafuka cushi,*" taluso ki kuli Mulimu ufa limpo za hae kwa batu kaufela kusina tifo. Kacwalo, luna ka kuba balumeli lu swanela ku alaba pizo ya hae.

Kaufela luna lwa lumela kuli, Zambia i mwa mulelo wa ku fetula milao ya mubuso ili kuli ku be milao ye ka kona kuina kuya kuile. Kaufela luna lu nani sepo ya kuli liketisa za unomwaha lika zamaiswa ka Milao ye minca, kuli libe ze lukuluhile ni ku zamaiswa hande mwa meto a batu kaufela. Kaufela luna lwa lumela kuli ka kuba batu, lwa ziba liswanelo za luna, tukuluho ni misebezi ya bana ba naha kufita mone lu inezi kwa lilimo ze ketalizoho za kwa mulaho. Kacwalo lu itukiselize ku fa mulatu kwa baeteleli ba luna ka mo ba buselize naha ya luna. Ye ki nto ye nca mwa zwelopili, mi haiba ha mu zamai mwa nzila iliñwi ni luna, cwale he ki yona nako ye mu swanela kuba mwa nzila ni luna!

Kono, kika ka kwachi! Kuli bunca bo bu tahe, ku nani tatubo yeo lu swanela ku pasa. Mi lu utwile tatubo yeo mwa evangeli kuli, "*lubeke lwa mbonyi ha lu sa calwi, mi lwa shwa, lu ta siala hona cwalo lu nze lu li lubeke; kono ha lu shwa, kihona lu ka tahisa lico ze ñata.*" Bunca bwa tisa Mulimu mwa hala luna ki bwale bo bu kona ku lemuhiwa haiba lu itukiseza ku shwa. Eni, lu swanela ku shwa kwa muipo wa luna, kwa mikwa kaufela ya ku itata mane ni litolo za luna za ku zwelapili fa halimwa litoho za ba bañwi. Ba likopano za mubuso wa naha ba ka lumelelana cwañi ku belekisana hamoho kutisa zwelopili ya Zambia konji feela batu ha ba ka itukiseza ku siya milelo ya bona ka mukwa wa lifu? Luka kona cwañi ku ba ni sepo ya mutomo wa milao ye latwa ki sicaba konji feela mañi ni mañi wa luna ni likwata cwalo ha baka siya buikuhumuso ni muipo ka mukwa wa lifu wo katiswa kwa naha kaufela?

Lika ze li ka kona ku lemuhiwa haiba kuli kaufela luna lu ituta ku bea bunde bwa naha kwa pili a milelo ya luna kaufela. Likeleke ze talu ze tuna mwa naha -- Evangelical Fellowship mwa Zambia

(EFZ), Zambia Episcopal Conference (ZEC) ni Council of Churches mwa Zambia (CCZ) - mwa liñolo la bona kwa Balumeli kaufela ka za buitukiso bwa liketisa za likopana za mibuso ya naha ka 1991 ne ba bata: "*Liketisa ze ka tisa mikwa ye minde kwa sicaba mwa naha kaufela. Mi hape bali ni hakunani likopano za mibuso ze shutana-shutana mwa naha, kaufela luna lu bana ba Zambia, ili mizwale ni likaizeli ku pila hamoho sina bana ba mba iliñwi.*"

Mwa Sunda ye ya buketalizoho ya sishemo sa Mulimu, lu lapela ka buitumelo ku Mulimu ka limakazo ze ñata za lu supeza mwa tukwata twa luna kuli luli lika ze nca za eziwa. Tapelo ya luna ki ya kuli liketisa za unomwaha likone ku zwela pata, ka nzila ya ku zibisa sicaba kaufela tolo ya kuba ni Zambia ye nde. Mi lu ekeza ku lapela kuli mwa nako ye ya Karesima, kaufela luna, kuya ka ze lueza mwa bupilo, lu fumane nako ya ku ipea kwa mahutu a sifapahano ni ku ituta tuto ya bupilo bwa niti bobu taha feela haiba lu itumelela kushwa. Mulima u bulela ku luna: "*Bona, Ni eza bulikani bo bunca!*"

Lipuzo za Ku inyakisisa ni kuikabela mwa tukwata twa balumeli (Sccs)

- Kana ni bulukile lisepero za ka -- ili za kolobezo, linyalo, bupatiri ni busisita?
- Kana na lakaza ku itama bulikani bo bunca ni Mulena?
- Kana lu itukisize ku beleka ni limembala ba likopano za mibuso ya naha kuli lu zwiseze pili tukwata twa luna?

Papali

Ku be muuna ni musali ba ba nyalani. Mi ba pilile hamoho ka nako ye telele cwalo. Ali muñwi ku bona u loba sepero ya hae kaku sa sepahala. Yo muñwi ka maswabi a hae a mu swalela ni ku kutisana ni yena. Mi bulikani bo bunca bwa kala. Lubasi lu nyakalala tabo ye kutile hape mwa sibakasa bona.

Litapelo za balumeli

- Mulena, lu lapela ka buitumelo kwa limakazo ze ñata ze lubona mwa tukwata twa luna ili zeo lisupeza kuli se siñwi sa ezahala mwa bupilo bwa luna. *Mulena, ulu utwe! Mulena ulu utwe ka musa wa hao!*
- Mulena, lwa lapela kuli mwa silimo se sa liketisa lute lu zamaye mwa nzila yeo lu ka utwisisa tolo ya luna ya kuba ni Zambia ye nde. *Mulena, ulu utwe! Mulena, ulu utwe ka musa wa hao!*
- Mulena, lwa lapela sihulu halu sutelela kwa mukiti wa Zuho ya mwana hao, lute lukone kufumana nako ya ku ipea kwa mahutu a sifapahano ni ku ituta kuli bupilo bwa niti butaha feela haiba lu lumela kushwa. *Mulena, ulu utwe! Mulena, ulu utwe ka musa wa hao!*